

> Retouradres Postbus 20011 2500 EA Den Haag

Aan de voorzitter van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken van de
Eerste Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20017
2500 EA DEN HAAG
2500EA20017

**Directoraat-Generaal
Openbaar Bestuur en
Democratische Rechtstaat**
Directie Democratie & Bestuur
Afdeling Politieke
Ambtsdragers & Weerbaarheid

Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Datum 6 maart 2026
Betreft Antwoord op vragen van de BBB-fractie en het lid van de
OPNL-fractie

Onze referentie
2026-0000085174

Uw referentie
179702

Bijlage(n)

Hierbij bied ik u de antwoorden aan op de schriftelijke vragen die zijn gesteld door de leden van de BBB-fractie, met aansluiting van het lid van de OPNL-fractie, van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken over de wetgevingsresolutie van het Europees Parlement inzake de wijziging van de Europese Kiesakte en daarmee samenhangend de mogelijkheid van invoering van stemoverdracht in Nederland. De vragen werden ingezonden op 3 februari 2026, met kenmerk 179702.

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

Pieter Heerma

179702

(ingezonden 3 februari 2026)

Vragen van de BBB-fractie, met aansluiting van het lid van de OPNL-fractie, over de wetgevingsresolutie van het Europees Parlement inzake de wijziging van de Europese Kiesakte en daarmee samenhangend de mogelijkheid van invoering van stemoverdracht in Nederland.

Datum
6 maart 2026

Onze referentie
2026-0000085174

Vraag 1

Bent u het met deze leden eens dat modernisering van de huidige regeling gewenst is? Is tijdelijke stemoverdracht in Nederland praktisch mogelijk te maken zonder een zware Grondwetswijziging? Zo ja, wat is daarvoor nodig?

Antwoord

Ja, ik ben het er mee eens dat modernisering van de huidige regeling gewenst is. Zie ook het kabinetstandpunt naar aanleiding van het advies van het Adviescollege rechtspositie politieke ambtsdragers (hierna: ARPA) over de verlof- en vervangingsregeling voor politieke ambtsdragers, dat op 6 maart 2024 aan uw Kamer is gezonden.¹ In dit kabinetsstandpunt is ook een wetsvoorstel daartoe aangekondigd. Dit wetsvoorstel is in voorbereiding en recent is de consultatie afgerond.

Om uitbreiding van de vervangingsgronden van volksvertegenwoordigers mogelijk te maken, zou een wijziging van de Grondwet nodig zijn. Omdat dat een zware en langdurige procedure betreft, adviseerde het ARPA de mogelijkheid van stemoverdracht te verkennen. In genoemd kabinetsstandpunt is opgemerkt dat het kabinet onder stemoverdracht verstaat: het tijdelijk overdragen van de stembevoegdheid van de individuele volksvertegenwoordiger aan een collega-volksvertegenwoordiger. De Grondwet biedt hiervoor geen ruimte. In het hiervoor genoemde kabinetsstandpunt is daarom aangegeven dat de invoering van stemoverdracht in Nederland een grondwetswijziging vergt.

De mogelijkheid tot stemmen betreft een fundamentele en persoonlijke bevoegdheid van een volksvertegenwoordiger en vloeit voort uit het beginsel van het vrije mandaat. Het tijdelijk overdragen van de stembevoegdheid aan een andere volksvertegenwoordiger verhoudt zich niet goed met dit uitgangspunt. Stemoverdracht met steminstructie verdraagt zich niet met het Nederlandse principe van stemmen zonder last (artikel 67, derde lid, van de Grondwet). De volksvertegenwoordiger aan wie de stem wordt overgedragen heeft bovendien geen democratische legitimatie voor het vertegenwoordigen van degene wiens stem hij of zij overneemt.

Vraag 2

In welke situaties, behalve zwangerschapsverlof, zou tijdelijke stemoverdracht nog meer een oplossing kunnen zijn (denk bijvoorbeeld aan mantelzorg)?

Antwoord

¹ Kamerstukken I, 2023-2024, 28 479, A.

Invoering van stemoverdracht is niet mogelijk zonder grondwetswijziging. Ik acht het mogelijk maken van stemoverdracht ook niet wenselijk, zie hiervoor mijn antwoord op vraag 3. Voor afwezigheid van een volksvertegenwoordiger in geval van zwangerschap en bevalling en ziekte is reeds een regeling voor tijdelijke vervanging getroffen. In mijn antwoord op vraag 4 ga ik nader in op de reden waarom de mogelijkheid van vervanging beperkt is tot deze situaties.

**Directoraat-Generaal
Openbaar Bestuur en
Democratische Rechtstaat**
Directie Democratie & Bestuur
Afdeling Politieke
Ambtsdragers & Weerbaarheid

Datum
6 maart 2026

Onze referentie
2026-0000085174

Vraag 3

Waarom is tijdelijke stemoverdracht in Nederland (nog) niet mogelijk? Wat zijn de bezwaren daartegen? Hoe kan aan deze bezwaren tegemoet gekomen worden (bijvoorbeeld door een maximum te stellen aan het aantal keren dat een ambtsdrager gebruik maakt van deze mogelijkheid of de vervanging te beperken tot specifieke situaties), met andere woorden: wat kan er wel?

Antwoord

Over het idee van stemoverdracht is in het verleden meermaals gedebatteerd. De eerste keer gebeurde dit begin jaren '50. De Staatscommissie-Van Schaik zag vooral nadelen en vond het niet passen bij het karakter van het ambt van volksvertegenwoordiger. De regering sloot zich hierbij aan. Ook in de Eerste Kamer bestonden fundamentele bezwaren tegen het idee. In 1953 verwierp de Eerste Kamer een grondwetswijziging waarin door middel van een amendement een mogelijkheid was opgenomen om een regeling te treffen voor stemoverdracht.² Ook latere kabinetten hebben voorstellen tot (tijdelijke) stemoverdracht, en wijziging van de Grondwet daartoe, steeds afgewezen. Dit gebeurde onder andere in een nader rapport over de uitbreiding van de verlof- en vervangingsregeling voor volksvertegenwoordigers zoals die nu in de Grondwet is geregeld.³ In plaats van stemoverdracht heeft de grondwetgever in 2005 gekozen voor de invoering van de mogelijkheid van vervanging van volksvertegenwoordigers bij zwangerschap en bevalling en ziekte.

Ook het voorgaande kabinet achtte stemoverdracht niet wenselijk. Zo oordeelde het in het kabinetsstandpunt op eerder genoemd advies van het ARPA en zeer recent nog op het voorstel van het Europees Parlement om leden van het EP die zwanger zijn of onlangs zijn bevallen de mogelijkheid te bieden het uitbrengen van de plenaire stem te delegeren aan een ander lid van het EP.⁴

In laatstgenoemd kabinetsstandpunt (dat ook aan uw Kamer is gezonden) is opgemerkt dat er bij stemoverdracht enkele fundamentele kanttekeningen te plaatsen zijn, waardoor het kabinet zich in de nationale context tegen het alternatief van stemoverdracht heeft uitgesproken. Belangrijk om daarbij op te merken is dat de reden dat het aangaf in Europese context wel te willen meedenken met de mogelijkheid van tijdelijke stemoverdracht, gelegen is in het feit dat er voor de Europese volksvertegenwoordiging thans – anders dan in Nederland – de ongewenste situatie bestaat dat in het geheel niets is geregeld voor zwangere en pas bevallen vrouwen. Het kabinet wees erop dat het voorkeur blijft houden voor een voorstel uit 2022 voor een tijdelijke vervangingsregeling voor leden van het Europees Parlement (vergelijkbaar met de regeling zoals wij die in Nederland kennen). Ondanks de bezwaren en vragen, is de inschatting dat er echter momenteel binnen de Raad geen draagvlak is voor het voorstel uit 2022.

² Handelingen II, bijlagen, 1951-1952, 2341, nr. 33.

³ Kamerstukken II, 2001-2002, 28 051, nr. A.

⁴ Kamerstukken II, 2025-2026, 36 104, nr. 10

Hiernaast schaart de overgrote meerderheid van de lidstaten zich naar verwachting achter het voorstel van stemoverdracht, omdat de urgentie om iets te doen aan de huidige situatie waarin geen enkele voorziening bestaat, groot is. Het kabinet gaf aan in Raadsverband aandacht te zullen vragen voor de genoemde kanttekeningen en vragen. Daarnaast gaf het kabinet aan voornemens te zijn een nationale verklaring af te leggen waarin wordt aangegeven dat het voorstel voor stemoverdracht wat Nederland betreft gezien moet worden als opmaat naar een tijdelijke vervangingsregeling en/of een uitbreiding voor vaderschapsverlof en ziekteverlof.⁵

**Directoraat-Generaal
Openbaar Bestuur en
Democratische Rechtstaat**
Directie Democratie & Bestuur
Afdeling Politieke
Ambtsdragers & Weerbaarheid

Datum
6 maart 2026

Onze referentie
2026-0000085174

Ik deel deze visie en ben van mening dat het problematisch is dat de volksvertegenwoordiger aan wie de stem wordt overgedragen geen democratische legitimatie heeft voor het vertegenwoordigen van degene wiens stem hij of zij overneemt. Vooral voor leden van kleine fracties vormt dit een probleem. Bij eenpersoonsfracties is stemoverdracht al helemaal niet mogelijk, tenzij aan een volksvertegenwoordiger van een andere partij stemoverdracht zou plaatsvinden. Deze oplossing strookt echter niet met het feit dat de kiezer zijn stem uitbrengt op een kandidaat die op een bepaalde lijst stond. Overdracht van het stemrecht aan een volksvertegenwoordiger die op een andere lijst is gekozen, is daarmee principieel in strijd. Hiernaast is het bezwaarlijk dat met stemoverdracht als alternatief voor een volwaardige vervanging van de volksvertegenwoordiger, de suggestie wordt gewekt dat het lidmaatschap van de volksvertegenwoordiging zou kunnen worden gereduceerd tot enkel het uitbrengen van een stem aan het einde van de besluitvormingscyclus. Dit gaat voorbij aan het gegeven dat het werk van een volksvertegenwoordiger veel omvattender is. Daarbij valt te denken aan de rechten van een volksvertegenwoordiger als: het stellen van vragen; participeren in debatten; onderhandelen over wetgeving; verzoeken om een interpellatie te mogen houden; het spreekrecht en het recht om moties en amendementen in te dienen. Ook het onderhouden van contact met de maatschappij en achterban maakt hier onderdeel van uit. Het stemrecht vormt het sluitstuk van een proces van beoordeling van informatie, afweging van belangen, deliberatie en debat.

In het licht van de aard van de genoemde bezwaren tegen stemoverdracht, zie ik niet in op welke manier daaraan tegemoet zou kunnen worden gekomen. De bezwaren zijn immers dermate fundamenteel van aard dat bijvoorbeeld een beperking van het aantal keer dat een stem kan worden overgedragen of een bepaling dat dat alleen mogelijk is in een bepaald aantal specifieke situaties of aan een lid van dezelfde fractie, geen oplossing kan bieden.

Vraag 4

Het Adviescollege rechtspositie politieke ambtsdragers heeft gesuggereerd dat voor kortere verlofvormen (zoals geboorteverlof van zes weken) tijdelijke stemoverdracht een oplossing zou kunnen zijn. Bent u bereid onderzoek te (laten) doen naar de mogelijkheden van tijdelijke stemoverdracht in Nederland? Graag ontvangen de leden een toelichting.

Antwoord

Met het in voorbereiding zijnde wetsvoorstel modernisering vervanging en verlof van politieke ambtsdragers wordt voorgesteld om de verlofgronden van (decentrale) dagelijks bestuurders uit te breiden met kortdurende verlofvormen, zoals geboorte-, adoptie- en (mantel)zorgverlof. Dit zijn verlofgronden op grond

⁵ Kamerstukken II, 2025-2026, 36 104, nr. 10, p. 4.

van de Wet arbeid en zorg (Wazo). Voor volksvertegenwoordigers wordt dit vanwege principiële redenen niet gedaan. Ook zou uitbreiding van de vervangingsgronden voor deze groep ambtsdragers een grondwetswijziging vergen. Het ARPA heeft inderdaad gesuggereerd dat voor korter durende verlofvormen voor volksvertegenwoordigers stemoverdracht wellicht een oplossing zou kunnen zijn. Het plaatste daarbij de kanttekening dat gezien "de fundamentele complicaties rond stemoverdracht deze mogelijkheid verder onderzoek nodig heeft". Ik ben echter niet voornemens nader onderzoek te (laten) doen naar de mogelijkheden van stemoverdracht in Nederland, omdat dit (zoals ik uiteen heb gezet in antwoord op vraag 3) stuit op fundamentele bezwaren.

Voor zwangere, pas bevallen en ook zieke volksvertegenwoordigers is – anders dan voor het Europees Parlement – in Nederland al een regeling getroffen. Een regeling voor tijdelijke vervanging, die zelfs breder en passender is dan een regeling voor tijdelijke stemoverdracht zou zijn. Het doet namelijk meer recht aan wat het ambt van volksvertegenwoordiger inhoudt, omdat hiermee ook de andere essentiële taken van de tijdelijke afwezige volksvertegenwoordiger kunnen worden overgenomen. Het ambt beperkt zich immers niet tot het uitbrengen van een stem. Het is juist dat deze regeling voor tijdelijke vervanging niet ziet op andere korter durende verlofvormen voor volksvertegenwoordigers zoals (mantel)zorg-, geboorte- en adoptieverlof, maar de vraag of je daar een regeling voor zou moeten treffen is naar mijn mening eigenlijk ook een andere. In dat kader deel ik de mening van voorgaande kabinetten daarover en sta nog steeds achter het standpunt van de grondwetgever eerder, dat inhoudt dat het bijzondere en persoonlijke karakter van het ambt, de plaats van de volksvertegenwoordiger in het constitutionele bestel en het kiezersmandaat, beperkingen stelt aan de mogelijkheid van vervanging. Vervanging moet daarmee alleen mogelijk zijn in geval een volksvertegenwoordiger vanwege een eigen fysieke omstandigheid (te weten zwangerschap, bevalling of ziekte) niet in staat is de taken uit te voeren.

**Directoraat-Generaal
Openbaar Bestuur en
Democratische Rechtstaat**
Directie Democratie & Bestuur
Afdeling Politieke
Ambtsdragers & Weerbaarheid

Datum
6 maart 2026

Onze referentie
2026-0000085174

TER ONDERTEKENING

Nota actief openbaar
Ja

Onze referentie
2026-0000085996

Datum
19 februari 2026

Opgesteld door

Samengewerkt met
CZW

Bijlage(n)
2

Aan
Van

Minister van BZK
D&B/PAW

nota

Nota antwoord op EK Kamervragen 179702 over
Wetgevingsresolutie van het EP inzake wijziging van de
Europese Kiesakte en stemoverdracht in Nederland

Aanleiding

Op 3 februari 2026 zijn door de leden van de BBB-fractie, met aansluiting van het lid van de OPNL-fractie, van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken van de Eerste Kamer schriftelijke vragen gesteld aan u over de mogelijkheid van invoering van stemoverdracht in Nederland naar aanleiding van de wetgevingsresolutie van het Europees Parlement inzake de wijziging van de Europese Kiesakte.

Geadviseerd besluit

- Graag akkoord op bijgevoegde conceptantwoorden en ondertekening van bijbehorende aanbiedingsbrief aan de Eerste Kamer.

Kern

Het Europees Parlement (hierna: EP) heeft een initiatiefwetsvoorstel voor een wetgevingsresolutie tot wijziging van de Akte betreffende de verkiezing van de leden van het Europees Parlement door middel van rechtstreekse verkiezingen (hierna: Europese Kiesakte) aanvaard. Op 16 januari 2026 is hierover een kabinetsstandpunt verzonden aan de Tweede en Eerste Kamer.

Het EP voorstel biedt leden van het parlement die zwanger zijn of onlangs zijn bevallen de mogelijkheid om gedurende ten hoogste drie maanden voor de verwachte geboortedatum en zes maanden na de bevalling het uitbrengen van de plenaire stem te delegeren aan een ander lid van het EP. Genoemde leden van de vaste commissie van Binnenlandse Zaken van de Eerste Kamer hebben in de wetgevingsresolutie aanleiding gezien u vragen te stellen over de mogelijkheid van invoering van stemoverdracht in Nederland. Ze verwijzen daarbij naar een advies van het Adviescollege rechtspositie politieke ambtsdragers (hierna: ARPA) over de verlof- en vervangingsregeling van politieke ambtsdragers. Het adviescollege heeft daarin gesuggereerd dat tijdelijke stemoverdracht voor volksvertegenwoordigers in Nederland wellicht voor andere korter durende verlofvormen zoals (mantel)zorg- en geboorteverlof een oplossing zou kunnen zijn, nu voor hen op grond van de Grondwet alleen tijdelijke vervanging mogelijk is in geval van zwangerschap en bevalling of ziekte.

Toelichting

In het antwoord op de vragen merkt u op het eens te zijn met de leden dat een modernisering van de huidige verlof- en vervangingsregeling voor politieke

ambtsdragers gewenst is en dat een wetvoorstel hiertoe in voorbereiding is. Uitbreiding van de vervangingsgronden van volksvertegenwoordigers, maakt daar om principiële redenen geen onderdeel van uit. Bovendien zou dat een grondwetswijziging vergen. Omdat het ARPA inzag dat dat een zware procedure betreft, adviseerde het ook de mogelijkheid van stemoverdracht te verkennen.

Onze referentie
2026-0000085996
Datum
19 februari 2026

U geeft aan dat ook de invoering van stemoverdracht in Nederland niet zonder een wijziging van de Grondwet mogelijk is. De mogelijkheid tot stemmen betreft een fundamentele en persoonlijke bevoegdheid van een volksvertegenwoordiger en vloeit voort uit het beginsel van het vrije mandaat. Het tijdelijk overdragen daarvan aan een andere volksvertegenwoordiger verhoudt zich niet goed met dit uitgangspunt. Het verhoudt zich ook niet goed met het Nederlandse principe van stemmen zonder last (artikel 67 lid 3 van de Grondwet). De volksvertegenwoordiger aan wie de stem wordt overgedragen heeft bovendien geen democratische legitimatie voor het vertegenwoordigen van degene wiens stem hij of zij overneemt. Hiernaast is het een nadeel dat met stemoverdracht als alternatief voor een volwaardige vervanging van de volksvertegenwoordiger, de suggestie wordt gewekt dat het lidmaatschap van de volksvertegenwoordiging zou kunnen worden gereduceerd tot enkel het uitbrengen van een stem aan het einde van de besluitvormingscyclus. Dit gaat voorbij aan het gegeven dat het werk van een volksvertegenwoordiger veelomvattender is.

Eerdere kabinetten hebben voorstellen tot stemoverdracht, en wijziging van de Grondwet daartoe, om deze redenen steeds afgewezen. En ook het voorgaande kabinet deelde deze visie meerdere malen. Dat Nederland in de Europese context wel wil meedenken met de mogelijkheid van tijdelijke stemoverdracht, hangt samen met het feit dat er thans voor de Europese volksvertegenwoordiging, anders dan in Nederland, de ongewenste situatie bestaat dat in het geheel niets is geregeld voor zwangere en pas bevallen vrouwen en de verwachting is dat het voorstel uit 2022 dat volgens Nederland de voorkeur heeft (een tijdelijke vervangingsregeling zoals wij in Nederland kennen) niet genoeg draagvlak heeft.

In het licht van de aard van de bezwaren tegen stemoverdracht, is niet in te zien op welke manier daar (in de nationale context) aan tegemoet zou kunnen worden gekomen. U merkt dan ook op niet voornemens te zijn nader onderzoek te (laten) doen naar de mogelijkheid van stemoverdracht in Nederland.

Politieke context

Door voormalig Tweede Kamerlid Chakor (GroenLinks/PvdA) is eind 2025 een initiatiefwetsvoorstel ingediend voor een grondwetswijziging. Daarmee zou een uitbreiding van de vervangingsmogelijkheden van volksvertegenwoordigers wel mogelijk worden gemaakt. Wanneer dit voorstel plenair wordt behandeld, zal er door u een kabinetstandpunt op moeten worden ingenomen. Dit kabinetsstandpunt is thans in voorbereiding.

Informatie die niet openbaar gemaakt kan worden

In de openbaar gemaakte versie van deze nota zijn alle persoonsgegevens van ambtenaren geanonimiseerd.

Bijlagen

Volgnummer	Naam	Informatie
1	Brief Antwoord op EK Kamervragen 179702 Wetgevingsresolutie EP inzake wijziging Europese Kiesakte	
2	EK Kamervragen 170702 Wetgevingsresolutie EP inzake wijziging Europese Kiesakte	

Onze referentie

2026-0000085996

Datum

19 februari 2026